

Møte for lukkede dører, Stortinget 15. juli 1926

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 15. juli 1926 kl. 17.30

Præsident: Hambro.

Presidenten: Representanten Mowinckel har i skrivelse til presidentskapet bedt om, at møtet skulde bli satt for lukkede dører, da han ønsket å gi opplysninger vedrørende traktatsaken, som han fandt burde gis for lukkede dører. Hverken komiteen eller utenriksministeren har hatt adgang til å se eller uttale sig om disse ting, men presidentskapet har ikke funnet å burde motsette sig det ønske, som således er kommet til uttrykk, og presidenten tillater sig derfor å foreslå, at møtet blir satt for lukkede dører. Det er dermed ikke tanken, at debatten om denne sak skal føres for lukkede dører, men kun at hr. Mowinckel skal gi de opplysninger, som han har ønsket å gi, og man vil så gå frem etter programmet, idet dørene da vil bli åpnet. - Jeg tør spørre, om nogen ønsker ordet i anledning av presidentens forslag. - Det er ikke skjedd, og det betraktes da som bifalt.

Presidenten foreslår, at regjeringens medlemmer og de i reglementets § 53 nevnte funksjonærer i Stortinget får adgang til å være tilstede. Det anses enstemmig bifalt.

Joh. Ludw. Mowinckel: Var vedkommende funksjonærer i utenriksdepartementet inkludert i presidentens forslag?

Presidenten: Nei.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vil henstille, at de funksjonærer i utenriksdepartementet, som har med denne sak å gjøre, gis adgang.

Statsminister Lykke: Jeg vil da be om, at dr. Frede Castberg får adgang til å overvære forhandlingene.

Presidenten: Presidenten vil selvfølgelig ikke motsette sig dette forslag, men synes at hele fremgangsmåten er noget besynderlig og uformell. Det er ikke hr. Mowinckel, som er fungerende utenriksminister, og det er heller ikke vanlig, at noget enkelt medlem av Stortinget på den måte krever møte for lukkede dører, uten at komiteen vet, hvad det gjelder, og krever, at de og de funksjonærer skal være tilstede; men hvis ingen innsigelse fremkommer derimot, betrakter presidenten det som rimelig, at denne henstilling imøtekommes.

Statsminister Lykke: Jeg har forstått det sådan, at det som hr. Mowinckel ønsker å legge frem, gjelder traktatene og de utenrikspolitiske forhold, og da er det jo selvfølgelig mitt ønske som utenriksminister, at dr. Frede Castberg, som har med disse ting å gjøre, får være tilstede, om her skulde fremkomme noget, som departementet ikke kjender til.

Presidenten: Presidenten foreslår da, at også dr. Castberg gis adgang til møtet.

Votering:

Presidentens forslag bifaltes enstemmig.

Joh. Ludw. Mowinckel: Ja, det kan godt være, at det er nokså enestående, at et medlem av denne forsamling ber om, at et møte blir satt for lukkede dører; men det er jo dertil å bemerke, at dette medlem har stått i et ganske spesielt forhold til den sak det her gjelder, idet han var utenriksminister, dengang den blev fremlagt. Jeg var ikke ganske sikker på, hvordan denne sak vilde bli tatt idag, og derfor fant jeg å burde henstille til presidenten, at møtet blev satt for lukkede dører, og jeg er presidenten meget takknemlig for, at han imøtekom det ønske, og likeledes utenriksministeren for, at han sluttet sig til det.

Nu er ikke forholdet det, at jeg for min part vil fremkomme med opplysninger, som er av nogen sensasjonell art, men jeg mener, at sådan som hele denne sak ligger an, er det ganske nødvendig, at Stortingets medlemmer får den samme anledning som konstitusjons- og utenrikskomiteens medlemmer har hatt til å drøfte dette spørsmål politisk. Saken er nemlig den, at avslutning av ubegrensede voldgiftstraktater med våre nærmeste naboland i høi grad er et politisk spørsmål, som spiller inn og har betydning for vårt mellemløse forhold, og det å stå i et godt forhold til alle land, men kanskje først og fremst til våre nærmeste naboland, har vært en fremtredende oppgave i norsk utenrikspolitikk, jeg tror jeg kan si, helt siden 1905. Det sier sig selv, at fremsettelsen av forslag om ubegrensede voldgiftsavtaler er et ledd i denne bestrebelse for et godt forhold til nabolandene. Der er nu fra en sterk minoritet i konstitusjons- og utenrikskomiteen kommet forslag om, at disse avtaler ikke tas under behandling. Under almindelige omstendigheter, hvis det gjaldt en sak, som man kunde si utelukkende hadde indrepolitisk interesse, så vilde man jo kunnet utsette en sådan sak på ubestemt tid. Men nu gjelder det en sak, som vedrører nettop disse utenrikspolitiske forhold, og det er derfor i høi grad av interesse å søke å belyse, hvorledes disse forhold vil påvirkes av en utsettelse, som jo utvilsomt må forekomme nokså eiendommelig, all den stund proposisjon om denne sak forelå allerede i begynnelsen av februar, og saken er behandlet og avgjort av samtlige øvrige land mange måneder tilbake. Det var ut fra dette syn, at utenrikskomiteen som en meget naturlig forholdsregel anmodet utenriksministeren om å være tilstede i sitt møte en av de første dager, da denne sak var oppe til virkelig gjennomgåelse, det var den 18. juni. Og utenriksministeren fremkom der med nogen uttalelser som nettop berører vårt forhold til det øvrige Norden, og som er av den art at de utvilsomt vil gjøre det sterkeste inntrykk på denne forsamling. Jeg har ment at det vil være riktig om utenriksministeren også her kunde gi tilsvarende opplysninger, slik at Stortingets medlemmer kunde få vite hvorledes vårt forhold til det øvrige Norden er, og hvilken betydning landets utenriksminister tillegger at forholdet er godt, og enn videre hvilken betydning han tillegger den omstendighet at disse traktater ikke blir utsatt. Personlig har jo også jeg litt kjennskap til disse ting. Den 18. januar, mens jeg ennu var utenriksminister, bad jeg om å få gi Stortinget en redegjørelse for lukkede dører om hele vår utenrikspolitiske stilling. I den redegjørelse kom jeg nokså langt inn på de nu foreliggende voldgiftsavtaler og også på vårt forhold til Norden.

Nu er jo stillingen den at vårt forhold til det øvrige Norden er ikke like godt til alle land, ja er i virkeligheten ikke til alle land så godt som vi måtte ønske det. Nettop den omstendighet at forholdet til disse land ikke er så godt som vi kunde ønske det, gjør at vi må være overmåte forsiktig, at det ikke blir værre. En av bestrebelsene for enhver utenriksminister, når man kan si at der er nogen forskjell på forholdet mellom landene, er at man søker å opretholde vennskapet ialfall med ett eller flere av landene i en slags naturlig politisk balance likeoverfor de øvrige. Tar vi nu for oss de nordiske land i det hele tatt, så behøver ikke jeg å være lang forat Stortinget skal få et inntrykk av hvorledes forholdene er. La oss ta Island først. Enhver som var tilstede for nogen dager siden her i denne forsamling, vil vite at forholdet overfor Island, stemningen likeoverfor Island, ikke er av det aller beste. Kommer vi så til de land som omfattes av disse ubegrensede voldgiftsavtaler, så har vi først Finnland. Forholdet til Finnland kan ikke sies å være særdeles godt. Der er en viss misstemning mellom landene, som skyldes nokså naturlige årsaker, men derfor ikke er mindre beklagelig. Vi har lett for å komme i friksjon; vi har lett for å komme i motsetningsforhold. Og det er selvfølgelig noget som man ikke synes er ønskelig, når man fører et lands utenrikspolitikk. Det gjelder, hvad kanskje utenriksministeren vil komme nærmere inn på, ikke minst det meget vanskelige spørsmål om kjøttimporten fra Finnland, som har medført at Finnland den dag idag ikke har ratifisert den sjøfartstraktat som er godtatt av denne forsamling for lang tid siden, og som begge regjeringer blev enige om, før den nuværende regjering trådte til, hvilket medfører at våre skibe i Finnland ikke nyter mestbegunstiget behandling, men behandles som skibe fra et land med hvilket Finnland ikke har mestbegunstigelsesavtale.

Kommer vi så til Danmark, kan jeg ikke si annet enn at jeg tror forholdet offisielt er meget bedre enn man får inntrykk av, hvis man leser de mere eller mindre vel avbalanserte uttalelser i pressen rundt omkring i landet. For offisielt - og dette tror jeg også utenriksministeren vil bekrefte - er forholdet ganske godt. Den norske regjering har gjennomgående møtt forståelsesfull imøtekommenhet hos Danmark, når forskjellige spørsmål er blitt berørt. Og det er min tro, at hvis ikke noget skjer som fra dansk side vil føles som en krenkelse, er det god utsikt til at vi ad vennskapelig vei når langt i vårt forhold til Danmark. Det gjelder både så spesielle ting som arkivsaken og spørsmålet om de vestgrønlandske havner, og det gjelder mange andre ting. Men man kan ikke si annet enn at forholdet til Danmark, til tross for denne offisielle gode stilling, må betegnes som nervøst. Og der skal lite til, før man på begge sider føler denne nervøsitet med ubehag. Den kan bli så sterk at reisende i begge land merker, enten de kommer til Danmark eller de kommer til Norge, en kjølighet som gjør dem ondt. Dette er heldigvis ikke almindelig regel - jeg skal for åpne dører komme tilbake til det - men det hender, og det sier sig selv at det er en stilling mellom to land som intet utenriksstyre kan ønske.

Kommer vi så til det tredje av de land som overenskomstene gjelder, nemlig Sverige, så er forholdet det at det må sies at vi står på en utmerket god fot. Der er for tiden, såvidt jeg vet, ikke skygge i det gode forhold mellom de to land. Men der er vi nettop

inne på det som jeg kalte for utenrikspolitisk balanse, at nettop den omstendighet at der er en viss kjølighet tilstede med Finnland, en viss usikkerhet i forholdet til Danmark, gjør det så meget mer påkrevet at vårt forhold til Sverige blir det best mulige, og dette å oprettholde og bevare det gode forhold til Sverige, er en viktig politisk oppgave i norsk utenrikspolitikk idag. Hvad rolle spiller da disse avtaler i dette forhold? De spiller en stor rolle, den største rolle. Man må huske, at det er Norge som har tatt initiativet til avsluttelse av disse avtaler. Det er Norge som har innbudt de øvrige land til dem, og særlig var vi overfor Sverige de første. Den avtale som den gang blev sluttet med Sverige, blev mottatt med almindelig tilfredshet innen vårt land. Jeg skal for åpne dører komme tilbake også til det. Nu spørres: Vil den omstendighet at disse avtaler utsettes efter å ha ligget i Stortinget i 5 måneder, efter at de er behandlet og avgjort i de øvrige land, vil det spille en rolle for vårt gode forhold til Sverige? Det er spørsmålet. Jeg tviler ikke på, at med den internasjonale høflighet som er skikk og bruk mellem landene, så vil, om vi beslutter utsettelse og utenriksministeren imorgen skal meddele dette til den svenske minister, ministeren trekke på skuldrene og si at det selvfølgelig blir en norsk sak, og at Sverige for sin part ikke har nogenting å bemerke; men bak hans elskverdige smil vil der utvilsomt være en god del av bitterhet, og den bitterhet vil være sterkere i Stockholm enn her i Oslo. Har vi tegn på dette? Kjenner vi til ting som tyder på at det jeg her sier, er riktig? Det vil utenriksministeren kunne opplyse om. Komiteen sitter inne med opplysninger som viser at dette er riktig, og det er opplysninger av en art som er meget sjelden å få mellem to land. Jeg skal ikke foregripe de offisielle opplysninger; men jeg vil peke på visse tegn av mer privat art. Den 5te juli skrev redaktøren av Gøteborgs-Posten, som er et av de ledende svenske liberale organer, og som står den nye svenske utenriksminister Løfgren meget nær, til mig med anmodning om jeg vilde skrive en artikkel om norsk traktatpolitikk i hans blad. Jeg svarte til det nei, fordi jeg i den stilling jeg stod i i komiteen og på grunn av mitt forhold til traktatene ikke hadde lyst til å skrive om denne sak i fremmede blade. Men i det brev han sendte mig, forteller han mig at han har vært i Oslo i slutningen av juni. Jeg traff ham ikke; jeg kjenner ham ikke personlig. Så skriver han: "Sedan dess har det i svenska pressen börjat diskuteras om norrmännen och den nordiska traktatpolitiken. Tidens Tegn är den tidning som går mest i Sverige, och flertalet svenskar tro tydligen, att vad denna tidning säger är ett uttryck för norsk opinion i allmänhet. Då vi äro utomordentligt intresserade av traktatpolitiken, medför detta att reflektionerna bli något bittra. Det skulle vara utomordentligt välgörande om svenskarne finge se att det också finnes en annan opinion i Norge än den som företrädes av Tidens Tegn." Dette blad, Gøteborgs-Posten, hadde en meget interessant artikkel om spørsmålet, som jeg skal referere for åpne dører, og som viser den nervøsitet som nu begynner å opstå i Sverige omkring traktatpolitikken, den mangel på forståelse av hvor Norge vil hen. De er opmerksom på at ennu iallfall - jeg understreker ordet ennu - er ikke uviljen mot disse traktater spesielt rettet mot den svenske, og det forstår de; men på den annen side virker det pinlig at spørsmålet ikke løses i Norge, og det vil lett kunne føre til, at efterhvert som tiden går, kan kretser i Sverige, som kanskje medfødt ikke er så velvillige overfor Norge, utnytte den

mangel på høflighet som det vil forekomme å være, at en traktat til hvilken Norge har tatt initiativet, ikke blir godkjent av det norske storting efter så lang tids forløp, og at det norske storting overhodet ikke vil ta standpunkt til den. Vi har også andre tegn. "Svenska Socialdemokraten" hadde forleden dag en artikkel som stod tiltelegrafert våre blader, som også viste akkurat de samme symptomer, en voksende nervøsitet, mangel på forståelse i Sverige overfor Norges politikk. Hvis dette går videre, kan resultatet bli at vi blir noget nær isolert i Norden, og jeg tror ikke at vi er tjent med det. Jeg vet nok der er enkelte som mener at vi har nok i oss selv, og at vi er svært bra for oss selv. Jeg vil være den siste til å benekte det. Vi greier oss svært godt selv; men jeg tror allikevel det er en fordel ikke bare å være sig selv nok og ikke i alle omstendigheter å være sig selv nok. Den politikk som her har vært drevet overfor de nordiske riker, er et bevisst ledd - et bevisst ledd, hr. president - i norsk utenrikspolitikk, og ikke å ta standpunkt

til dette, vil utvilsomt - jeg antar utenriksministeren vil kunne bekrefte dette - medføre betenkeligheter.

Jeg vil foreløpig stanse med dette, skjønt det var endel andre betraktninger som også best passer for lukkede dører; men jeg tror at det i hvert fall på nuværende tidspunkt kan være tilstrekkelig likeoverfor Stortingets medlemmer å understreke de betenkeligheter, som jeg for min part har nettop av disse politiske grunner, hvor det gjelder utsettelse. Og jeg er jo ikke en ganske fremmed mann for disse ting. Til tross for at jeg nu bare sitter som almindelig medlem av konstitusjonskomiteen, tror jeg at jeg kan tale med litt kjennskap til forholdene, og forsåvidt med en viss autoritet. For åpne dører kan disse forhold vanskelig diskuteres, ennu mindre kan de opplysninger utenriksministeren har, forelegges for åpne dører. Men de spiller en stor rolle ved bedømmelsen av denne sak.

Presidenten: Hvis den ærede representant hadde meddelt presidentskapet, at han tenkte å opta en lengere realitetsdebatt for lukkede dører, vilde presidentskapet ikke ha imøtekommet hr. Mowinckels anmodning om å få dette møte satt. Representanten har heller ikke konferert med utenriksministeren eller gjort ham bekjent med, hvad han aktet å fremføre, likeså litt som utenrikskomiteen er gjort bekjent med det. Det har været komiteens forutsetning, likesom det har været utenriksministerens forutsetning, at debatten om utsettelse skulde føres for åpne dører, noget annet forslag er ikke fremsatt. Hr. Mowinckel har nu gitt de opplysninger han ønsket å gi, og enhver av Stortingets medlemmer får tillegge dem den vekt han mener de fortjener, men presidenten kan ikke opta noget forslag om, at disse forhandlinger for lukkede dører på det nuværende tidspunkt fortsettes.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vil i den anledning opplyse, at allerede for lang tid siden sa jeg til utenriksministeren, at jeg gikk ut fra at dette møte måtte begynne for lukkede dører. Da jeg henvendte mig til hr. Hambro, Stortingets president, og fortalte dette, sa jeg at jeg gikk ut fra at han gjorde utenriksministeren bekjent med det. Hr. Hambro er jo ikke alene Stortingets president, han er også utenrikskomiteens formann, så jeg skulde tro at hensynet både til presidenten, til utenriksministeren og til den høit ærede

komiteformann er skjedd fyldest. Jeg vil videre spørre om det er mulig, at Stortingets president bebreider en representant at han har tatt op til drøftelse en så viktig del av det, som skal til for å bedømme denne sak upartisk? Jeg er med et mildt ord forbauset. Nu venter jeg bistand fra utenriksministeren, nu ber jeg utenriksministeren gjenta hvad han sa i komiteen. Hvis ikke, vil jeg be om utenriksministerens tillatelse til å referere hvad utenriksministeren sa. Videre ber jeg utenriksministeren om å meddele, hvad der er skjedd i Stockholm i forbindelse med denne sak. Jeg skulde tro at det var et beskjedent ønske at denne forsamling, før den for åpne dører går til å diskutere et så viktig spørsmål, får anledning til å bli bekjent med det, og jeg må si jeg synes det er noget nær enestående, at Stortingets president vil sette en stopper for at disse ting blir ordentlig utredet, også i den utstrekning som er nødvendig for lukkede dører.

Presidenten: Presidenten skal bemerke, at i hr. Mowinckels skrivelse til presidentskapet stod det, at hr. Mowinckel ønsket å gi opplysninger for lukkede dører. Presidenten har meddelt utenriksministeren, som ingen annen meddelelse hadde fått, at hr. Mowinckel ønsket å gi opplysninger for lukkede dører. Stortingets medlemmer vil jo best selv kunne bedømme, hvorvidt dette som her er skjedd, har karakteren av opplysninger gitt for lukkede dører, eller om det har en noget annen karakter. Forøvrig vil jo samtlige Stortingets medlemmer formentlig være opmerksom på, at presidenten som representant nettop har inntatt det standpunkt i denne sak, at han vilde ha den utredet på en slik måte, at samtlige Stortingets medlemmer kunde bli bekjent med samtlige dens dokumenter i en ganske annen utstrekning, enn det nu er adgang til.

Statsminister Lykke: Da jeg fik beskjed for en times tid siden om, at hr. Mowinckel ønsket dette møte satt for lukkede dører for å gi nogen opplysninger, så var det mig ganske fremmed hvilke opplysninger hr. Mowinckel vilde gi. Hr. Mowinckel har nu kommet inn på hvad jeg sa i utenrikskomiteen, og det har hr. Mowinckel adgang til, fordi han har et referat som jeg selv har godkjent, og som han kan benytte som han vil, så jeg behøver ikke å komme inn på det. Det jeg tenkte å si om det spørsmål som først og fremst må avgjøres, om sakens utsettelse, det vil jeg si for åpne dører og ikke for lukkede dører. Forøvrig kan jeg selvfølgelig bekrefte, at en utsettelse av denne sak i og for sig kan være betenkelig, men der er også andre betenkeligheter, som jeg senere skal gjøre rede for, betenkeligheter som for mig kanskje veier likeså tungt. Jeg vil også si, at jeg kan bekrefte hvad hr. Mowinckel sa om vort forhold til Finland og Danmark. Når hr. Mowinckel og innstillingen sier, at den danske traktat er godkjent av Danmark, så er vel ikke det helt korrekt. Den er godkjent av riksdagen, men den er ikke ratificert av den danske regjering. Hvad der ligger i det vet jeg ikke. Med hensyn til at vort forhold til Sverige er det aller beste, og at det i Stockholm var blit spurt om der var nogen utsikt til, at disse traktaters behandling blev utsatt, så er det, såvidt jeg vet, meddelt utenrikskomiteen i de konferanser som derom er ført. Annet er ikke fremkommet; men det er selvsagt at det er ikke noget som vil bli hilst med nogen særlig glæde at vi utsetter det. Jeg skal komme tilbake til det senere.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg er utenriksministeren meget taknemlig for at han har gitt tilladelse til å referere hvad utenriksministeren sa i konstitusjonskomiteen. Jeg tror det er av den aller største betydning for Stortingets medlemmer å bli kjent med det, og jeg skal da med utenriksministerens tilladelse få lov til å gjengi referatet. -

Presidenten: Presidenten vil gjøre opmerksom på at hr. Mowinckel likesom de øvrige medlemmer av komiteen har undertegnet en skriftlig erklæring efter ansvarlighetslovens bestemmelser om, at hvad der passerer i komiteen, skal holdes strengt hemmelig. Presidenten finner å burde gjøre opmerksom på dette. Hvorvidt utenriksministerens her givne munttlige tilladelse ansees for tilstrekkelig og uttømmende, er efter det nuværende reglement ikke gitt, mens det efter det eldre reglement utvilsomt var tilstrekkelig. Men presidenten går ut fra, hvis ingen innsigelse fremkommer, at hr. Mowinckel får Stortingets og komiteens tilladelse til å gjøre dette bruk av det notat som han opsatte i møtet, og som utenriksministeren har gitt ham tilladelse til å benytte.

Statsminister Lykke: Jeg har intet imot at hr. Mowinckel bruker det, men jeg skulde henstille til hr. Mowinckel å vente med det til utsettelsesspørsmålet er avgjort, for det er jo mer om sakens realitet, og vi kan komme tilbake til det når realitetsdebatten begynner.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg beklager at jeg ikke kan imøtekomme utenriksministerens ønske i så henseende, for saken er, at det som foregikk dengang, nettop angår utsettelsesspørsmålet, ikke realiteten. Det fremgår av selve referatet, som jeg nu skal lese op: "I møte av Utenrikskomiteen fredag 18. juni 1926.

Stats- og utenriksminister Lykke tilstede.

Formannen (Hambro) bad statsministeren uttale sig om, hvad han mente om ensartet og samlet behandling av de foreliggende voldgiftstraktater med de øvrige nordiske lande i motsetning til særskilt behandling. Spesielt nevnte formannen spørsmålet om, hvorvidt det var tilrådelig å underkaste den finske traktat særskilt behandling og utsette behandlingen av den svenske og den danske. Dernæst spurte formannen, hvad utenriksministeren mente om vedtagelse eller forkastelse og endelig om utsettelse til realitetsbehandling på neste Storting av samtlige traktater.

Stats- og utenriksminister Lykke uttalte omtrent følgende:

Han kunde nok ha tenkt sig en annen fremgangsmåte enn den, som den tidligere regjering her hadde anvendt, nemlig at der var gått frem slik, at man hadde sluttet og forelagt den svenske avtale særskilt for Stortinget, før man gikk til underhandling om andre; men han innrømmet, at det kanskje ikke hadde vært så lett, all den stund det danske initiativ jo straks bragte oss i forbindelse med Danmark og spørsmålet om avtale også med dette land.

Hvad nu den svenske traktat angår, må man erindre, at den ialfall er blitt til på norsk initiativ, og dette er en side av spørsmålet, som svenskerne legger megen vekt på. Det ligger derfor ganske naturlig slik, at den svenske traktat iethvert fall bør behandles straks. Men hvis vi samtidig f.eks. skulde utsette

behandlingen av den danske, vilde dette sikkert komme til å skaffe oss adskillige vanskeligheter. Å behandle Danmark på en annen måte, vilde være meget vanskelig å forklare og begrunne, selv om det bare gjaldt en mindre utsettelse.

Hvad den finske traktat angår, vilde han anse det lite heldig å behandle denne på en annen måte enn de øvrige f.eks. ved å ta den op til særskilt, øieblikkelig behandling. Vi står i et vanskeligere forhold, utenrikspolitisk sett, til Finland enn til Danmark. Det vilde derfor gjøre et litt underlig inntrykk, om Finland nu skulde bli behandlet annerledes, på en måte bli særskilt begunstiget ved at vi fant straks å kunne godkjenne den forelagte voldgiftstraktat med det, men måtte vente med de øvrige. Vi bør ikke gi det skinn av, at vi kan gå til en avgjørelse med Finland, som vi av en eller annen grunn finner ikke å kunne gå til med andre land.

Det er hele vår stilling til Folkeforbundet og den politikk vi i den forbindelse har ført, som har bragt oss til disse voldgiftsavtaler med våre nærmeste naboer. Det er denne linje, som må være vår vei fremover. Og den bekjente statsministeren sig prinsipielt til. Han vilde derfor meget beklage enhver utsettelse. Det blir overmåte vanskelig å forklare hvorfor en utsettelse skjer. Når det gjelder den slags ømfintlige spørsmål, - man må jo huske at disse traktater har foreligget for Stortinget siden februar - vil det falle meget ondt å forklare, at Stortinget ikke har fått tid til å behandle dem og nu må utsette dem f.eks. fordi sesjonen er så langt fremskreden.

Særlig vanskelig vil dette falle å forklare likeoverfor Sverige av hensyn til det initiativ, vi der tok. Dertil kommer, at vårt forhold til Sverige for tiden er meget godt, og han vilde nødig, at noget blev gjort eller at noget skjedde, som kunde misforståes. Som eksempel på den velvilje vi i den siste tid hadde møtt fra svensk side, vilde han nevne to ting: Uoverensstemmelsen ved sardintollen var tilfredsstillende og velvillig ordnet. Dernæst hadde vi ved de tysk-svenske forhandlinger om ny handelsavtale en viss interesse av at herdet fett i denne handelsavtale blev tollfritt, idet vi på grunn av vår mestbegunstigelse da vilde nyte godt derav. For Sverige selv hadde dette spørsmål ikke så stor interesse, men grunnet svensk velvilje og dyktig arbeide også fra våre sendemenns side i Berlin og Stockholm, hadde vi sluppet truende toll.

Det vil av dette forståes, at det er av den aller største interesse å vedlikeholde et godt forhold til og samarbeide med Sverige. Selv om man både saklig og objektivt vilde søke å forklare en utsettelse, vilde en slik neppe bli forstått, og det kunde lett i Sverige, hvor der naturligvis også var kretser som så mindre velvillige på traktater, bli utnyttet mot nordmennenes bona fide. Dette vårt gode forhold til Sverige var efter hans mening tilstrekkelig grunn til, at han måtte fraråde en utsettelse.

Man måtte også huske på, at avløsningen av de gamle traktater med Sverige og Danmark ved de nu foreslåtte nye efter hans mening ikke satte oss i nogen ugunstigere stilling. Og med hensyn til de med Danmark uopgjorte spørsmål vilde disse neppe bli lettere å løse, hvis vi med tydelig adresse til den danske traktat utsatte avgjørelsen av dette spørsmål.

Han for sin del trodde, at disse uopgjorte saker ikke vilde stå verre, når den nye traktat var avsluttet, men at det vilde være lettere for oss å få dem frem, efterat traktaten var sluttet.

Man måtte også ta noget hensyn til den stemning, som agitasjonen mot traktatene nu satte i bevegelse. Vi husker Grønlandsforhandlingene og den stemning disse vakte i pressen, i adresser og i resolusjoner. Også nu er det mange, som uten å kjenne til den gamle traktat med Danmark betrakter inngåelsen av den nye som en ydmygelse eller iallfall som en tåpelighet. Hvis saken nu utsettes, risikerer vi fremover at en nasjonalistisk stemning griper om sig. Det er jo desverre lett å reise en agitasjon på nasjonalistisk og chauvinistisk grunnlag. I virkeligheten trodde han ikke, at der var nogen dyptgående stemning mot traktaten i nasjonen, men der kan på dette område lett settes bølger og reises bevegelse.

Han vilde derfor inntrengende anbefale for komiteen å behandle alle tre traktater straks.

På et spørsmål fra Øens side, om man ikke likefrem kunde si til Danmark, at vi ikke fant det formålstjenlig eller heldig å gå til øieblikkelig godkjennelse av den danske traktat, før der fra dansk side var gitt håndgripelige tegn på Danmarks velvilje og imøtekommenhet likeoverfor endel av de spørsmål, som var reist mellem oss, f. eks. arkivsaken, svarte statsministeren, at han fant dette å være en ganske forkastelig fremgangsmåte. Det var nemlig ikke av nogen særlig interesse for Danmark å få denne traktat i orden, tvertimot, Danmark ser nokså gjerne, at Norge blev isolert, hvad der utvilsomt vilde skje, hvis vi ikke vedtar traktatene. - Hvad de med Danmark utestående spørsmål angår, så er arkivsaken under forberedelse fra norsk side ved en komite, som allerede i lang tid har arbeidet. Og hvad et annet spørsmål angår, bedre vilkår for våre fangstmenn på Vest-Grønland, hadde han bestemt sig til å foreslå for Danmark, at der blev sendt menn fra den praktiske bedrift - fangstmenn - ned for å underhandle om bedre forhold for norske interesser på Vest-Grønland. Tanken, som han underhånden hadde nevnt for den danske sendemann, var av denne blitt hilst med glede.

Hvis man lot den stemning råde, som nu på enkelte kanter var under utvikling, vilde det sikkert isolere Norge."

- Man vil av dette forstå, at dette som jeg nu har lest op, er av den aller største betydning for bedømmelsen av utsettelsesspørsmålet - nettop utsettelsesspørsmålet, for det var utsettelsesspørsmålet vi vilde ha belyst fra utenriksministerens side. Der er i denne utredning en passus som forteller om, at traktatene ikke har nogen større interesse for Danmark. Ja, det minner mig litt om forhandlingene, da de var igang. Da vi i Danmark sterkt fremholdt ønskeligheten av å få inn billighetsklausulen, så sa danskene, at de syntes, at den klausul som den var kommet inn i den svenske traktat, var gått svært langt, og det kostet nogen anstrengelse fra norsk side å få den i orden.

Under oplesningen av referatet hadde hr. Borch inntatt presidentplassen.

Hambro: Jeg akter ikke for lukkede dører å innlate mig i nogen diskusjon om denne sak med den ærede representant hr. Mowinckel; men da jeg i det møte, hvor utenriksministeren var tilstede, og hvor der ingen referenter var, så hr. Mowinckel notere, var jeg ikke et øieblik i tvil om på hvilken måte hr. Mowinckel vilde søke å benytte sitt notat. Jeg drog derfor omsorg for, at der i de møter, hvor

komiteen var nådd lenger frem i behandlingen av denne sak og hadde tilkalt sakkyndige, som på forhånd var varslet om, hvad de vilde bli spurt om, var stenografer tilstede, slik at komiteens medlemmer, og om man ønsket det, Stortinget, skulde kunne bli delaktig i, hvad der var foregått. Referatet fra de møter er ikke fullstendig, for der var et møte, hvor vi ikke hadde referenter. Det omfatter 130 maskinskrevne foliosider - alle av meget stor opplysning for sakens realitet. Jeg akter ikke å lese dem op, hverken for lukkede dører eller for åpne dører - jeg nevner det som et lite vidnesbyrd om det materiale som komiteen har hatt forhånden, og som vi på dette tidspunkt ikke kan gjøre Stortinget bekjent med. Jeg vil også for åpne dører gjøre rede for, hvorledes det utsettelsesforslag som nu fremkommer, både i sin form og i sin realitet er et helt annet enn den utsettelse hvorom der var tale i det første møte i komiteen, hvorfra hr. Mowinckel har oplest dette referat. Jeg finner ingen grunn til å uttale mere bak lukkede dører. Hvis hr. Mowinckel ønsker å holde noget yderligere foredrag for lukkede dører, skal jeg ikke motsette mig det. Jeg tror, at jo flere slike foredrag han holder, desto klarere vil han gjøre det for mindretallet i komiteen, hvor riktig deres standpunkt er, og desto lettere vil han gjøre det for oss å forfekte det for åpne dører.

Joh. Ludw. Mowinckel: Da må jeg jo ved min optreden idag ha gjort den ærede president en stor tjeneste.

Hambro: Jeg er ganske enig i den uttalelse.

Castberg: Jeg vil ikke blande mig op i denne strid mellem hr. Mowinckel og hr. Hambro og ikke innlate mig på nogen bedømmelse av det referat som er gitt; men jeg finner å burde peke på - og jeg går ut fra efter hr. Hambros tidligere uttalelser å få også hans tilslutning til det - at den omstendighet, som jeg nu hører nevne, at utenrikskomiteens medlemmer avgir en erklæring om å betrakte det som foregår i komiteen, som konfidentielt, selvfølgelig ikke er ment og ikke kan være ment som siktende på komiteens forhold til Stortinget, men det må være komiteens forhold til utenforstående. Overfor Stortinget plikter den komite - og særlig den komite efter dens eksepsjonelle stilling - å gi alle de opplysninger som kan tjene til sakens opplysning, og jeg forsto det også som hr. Hambros opplysning, om at man tok stenografiske referater i komiteen også for at Stortinget kan bli bekjent med hvad der foregår, peker i den retning.

Hambro: Jeg skal gjøre oppmerksom på at hr. Castbergs fortolkning av dette spørsmål neppe er korrekt. Utenrikskomiteen blev første gang instituert under krigen, og det blev i reglementet for utenrikskomiteen dengang slått fast, at dens medlemmer pliktet å iagttå ubrødelig taushet også vis- a-vis Stortinget og sine grupper og sine gruppers styrever, medmindre de av utenriksministeren blev løst fra en sådan forpliktelse. Dengang var det lagt helt i utenriksministerens hånd. Ved reglementsforordning blev dette forhold endret noget. Utenriksministeren og regjeringen har rett til å forlange at en sak skal holdes hemmelig, og komiteens medlemmer undertegner en erklæring efter ansvarlighetsloven om, at det som passerer der, skal holdes fullstendig hemmelig. Jeg tror at i likhet med hvad der

skjede i krigsårene, var tanken, at det skulde holdes hemmelig også for Stortinget; men det er kommet den forandring inn, at komiteen nu har adgang til, hvis formannen eller en fjerdedel av medlemmene finner det påkrevet, å innbringe et hvilket som helst forhold der har vært berørt i komiteen, for Stortinget, for at Stortinget derigjennom kan bli bekjent med disse ting. Jeg vil forøvrig bare henstille til hr. Castberg, hvis det er nogen tvil om reglementet her, å gjøre reglementskomiteen som skal ha noen dages arbeide mellom sesjonene i år opmerksom på det, fordi det er mulig at spørsmålet kan være uklart.

Castberg: Den tilføielse eller den opplysning som hr. Hambro nu gav i tilknytning til det som tidligere var uttalt i dette møte, nemlig at formannen eller en fjerdedel av medlemmene kan innbringe hvilken som helst sak som utenrikskomiteen har til behandling, for Stortinget, det må vel forstås så, at hvis en sådan begjæring stilles, så må det stoff, de opplysninger, som foreligger om saken i utenrikskomiteen, stilles til Stortingets rådighet. Det var litt ufullstendig, det referat hr. Hambro gav av forholdet før den reglementsforandring han nevnte. Tidligere var det så at hvilket som helst medlem av utenrikskomiteen kunde innbringe hvilken som helst sak som var behandlet i utenrikskomiteen, for Stortinget. Jeg vet ikke om den mine jeg ser hr. Hambro gjør, skal bety en benektelse?

Hambro: Jeg har ikke det eldre reglement forhånden.

Castberg: Men det var så, jeg var medlem av utenrikskomiteen dengang, og det blev jevnlig fremholdt, når det fra flere sider blev sagt at den og den sak bør inn for Stortinget, at det ligger i hvert medlems hånd å sørge for at så skjer. Det er godt mulig at en henvendelse til reglementskomiteen kan være på sin plass - jeg skulde dog tro den var upåkrevet. Men i ethvert fall må det være så, mener jeg, at når store, viktige saker behandles i utenrikskomiteen, kan der ikke være et hemmelighetskremmeri overfor Stortinget - og det trodde jeg hr. Hambro var den første til å respektere; han har titt nok gjort gjeldende betydningen av at Stortinget holdes a jour med hvad der foregår.

Hambro: Jeg er enig med hr. Castberg i den grunnbetragtning, at der ikke kan holdes nogen art av hemmelighetskremmeri i komiteer likeoverfor Stortinget; men jeg har alltid også bekjent mig til den opfatning, at foreløbige drøftelser i en komite - jeg inntok også det standpunkt i den gamle utenrikskomite - hvor det ikke på forhånd er skriftlig præcisert hvad der skal forhandles, hvad der skal tales om, det bør være som alle andre muntlige komiteforhandlinger i Stortinget, til orientering for dem som sitter der, og ikke egentlig ting som uten videre kan påberopes. Men overalt hvor det gæes frem efter et program, og hvor det hele på forhånd er konsentrert om å få en saklig fremstilling, der tror jeg alle medlemmer i utenrikskomiteen har vært enig om det ønskelige i å ha stenografer tilstede, og det er en selvfølge, at når vi har fått det stenografiske referat av de utredninger som har vært gitt komiteen av d'hr. professor Skeie og dr. Castberg, har det først og fremst vært i den tanke at det skulde tjene komiteens medlemmer til veiledning, dernæst tror jeg

Møte for lukkede dører, Stortinget 15. juli 1926

det har vært det samlede mindretalls forutsetning at man skulde søke de to herrers tillatelse til, når de har gjennomgått referatene, å finne det utdrag av det som de fant egnet til å meddeles Stortingets medlemmer som hemmelige aktstykker eller som dokument. Forsåvidt faller min opfatning av den ting ganske sammen med hr. Castbergs.

Castberg: Jeg vurderer dette, og jeg vil bare tilføie at jeg føler mig ganske forvisset om, at hvis hr. Hambro satt som medlem av denne forsamling, men ikke var medlem av utenrikskomiteen, da vilde han være ganske skarp til å kreve forelagt Stortinget de opplysninger av betydning som fremkom i komiteen.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vilde gjerne, før vi nu slutter møtet for lukkede døre, uttale min beklagelse over at statsministeren ikke har fått beskjed om dette før idag. Mandag meddelte jeg det til stortingspresident Hambro og bad ham om å meddele det til statsministeren.

Hambro: Jeg kan beklage at jeg ikke har varslet statsministeren før idag. Jeg varslet statsministeren så snart hr. Mowinckels henvendelse, som vi blev enige om skulde være skriftlig, var blitt behandlet i presidentskapet, og når denne forsømmelighet fra min side - det kan muligens sies å være det - er inntrådt, skyldes det i virkeligheten at vi i disse dage har behandlet en sak som jeg tror at de fleste Odelstingsmedlemmers opmerksomhet har konsentrert sig såvidt sterkt om, at de foreløpig har måttet skyve andre ting i bakgrunnen.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vilde bare gjerne at man skulde vite at det ikke skyldtes hensynsløshet fra min side at statsministeren har fått så sen beskjed.

Protokollen blev derpå oplest uten å foranledige nogen bemerkning.

Møtet hevet kl. 18.25.